

nieużyteczni jesteśmy, wykonaliśmy, co powinniśmy wykonać²⁶. Ilekolwiek uroku czy teologicznej głębi ma Wojciechowe „Totus tuus”, oddał on, co Boskiego Boga.

Z tej strony spojrzeliśmy na dedykację ołtarza w naszym kościele. Dokonał jej ongi biskup Konrad, o którym nawet zaginęła pamięć. Ołtarz ofiarny trwa nadal i tu kolejne pokolenia mnichów dedykowały się Panu Bogu, wielka świętość, znak obecności Boga, który nasze ofiary przyjmuje.

Kraków—Tyniec

O. PAWEŁ SZZANIECKI OSB

Ks. Waldemar Rakocy CM

RETORYCZNY SCHEMAT ARGUMENTACJI W 1 KOR 1—4

Celem niniejszego artykułu jest próba ukazania budowy pierwszych czterech rozdziałów 1 Kor zgodnie z podstawowymi zasadami retoryki grecko-rzymskiej. To, że rozdziały te są pisane przez człowieka wyrosłego w kulturze hellenistycznej, że są skierowane do adresata greckiego pochodzenia, że dotyczą interesującego świat grecki tematu mądrości, i że cechuje je bardzo przemyślana budowa, przemawia za retorycznym schematem argumentacji w 1 Kor 1—4. Byłoby jednak błędem sądzić, że w pismach Pawła, czy innego autora nowotestamentowego, możemy znaleźć czyste formy, będące wręcz kopią form tekstów czy mów greckich. Trzeba powiedzieć, że retorykę pierwszych chrześcijan cechowało wymieszanie różnych form i strategii. Dlatego w pismach Pawła znajdujemy obok siebie elementy retoryki grecko-rzymskiej, rabinackiej egzegezy i doktryny chrześcijańskiej. Wszystko to tworzy jeden konglomerat i przyczynia się do realizacji zamierzonych celów.

Artykuł składa się z dwóch części: krótkiego wprowadzenia w najważniejsze zasady retoryki grecko-rzymskiej oraz z przedstawienia retorycznej budowy 1 Kor 1—4.

1. RETORYKA GRECKO-RZYMSKA

Klasyczna retoryka sięga swymi początkami przełomu VI-go i V-go wieku przed Chrystusem. Jej ojczyzną była Grecja i według legendy miała wypędzić z kraju tyranów i zapewnić Grecji demokra-

²⁶ Łk 17, 10.

cję. Retoryka była sztuką przekonywania. Jej teoretyczne opracowanie zawdzięcza głównie Arystotelesowi (*Ars Rhetorica*), który wyodrębnił cztery typy operacji, rozszerzone później do pięciu. Zostały one przejęte przez edukację rzymską, stąd ich łacińskie nazewnictwo: *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *actio* oraz *memoria*. Są to typy operacji, z których trzy pierwsze są najważniejsze i zostały szczegółowo opracowane przez starożytnych pisarzy. Dwie ostatnie operacje straciły swe znaczenie w momencie, kiedy retoryka przestała być związana tylko z wygłaszanymi mowami, ale również z dziełami pisanymi. Zadaniem pierwszego etapu (*inventio*) jest wyszukanie odpowiedniego materiału, argumentów na obrany temat i ich klasyfikacja. W ramach *inventio* można wyodrębnić dwa zasadnicze momenty, logiczny i psychologiczny. Celem pierwszego jest wyszukanie argumentów rozumowych przy pomocy których można przekonać słuchacza. Ta część *inventio* nazywa się *probatio*. Celem drugiego jest poruszenie słuchacza przy pomocy dowodów subiektywnych, moralnych. Dowody rozumowe (*logos*) można podzielić na *exemplum* (dowodzenie przez indukcję) i *argumentum* (dowodzenie przez dedukcję). Te ostatnie wyczerpują całą przygotowawaną część dowodową (*probatio*). Dowody psychologiczne dzielą się na dwie grupy: *ethos* i *pathos*. Pod terminem *ethos* rozumie się przymioty mówcy, który już w pierwszych zdaniach powinien dobrze się zaprezentować, tzn., że jest na przykład osobą wiarygodną. Nie ma tu znaczenie to, kim faktycznie jest, ale to, kim chce być. Kiedy mówca rozwija w dalszej części swe dowody rozumowe, musi stale pamiętać o tym elemencie, jak również o *pathos*. Pod tym terminem kryją się uczucia słuchaczy, którymi mówca zamierza „manipulować”. *Ethos* odgrywa główną rolę w początkowej fazie mowy; *pathos* natomiast w końcowej. W zależności od okoliczności, w których wygłaszano mowę, istniał podział na trzy rodzaje mów: sądowa (osądzająca), deliberatywna (protreptyczna, postanawiająca) i demonstratywna (epidyktyczna, oceniająca). Pierwszy rodzaj mów był związany z rozprawami w sądach; drugi z miejscami debat politycznych; trzeci z publicznymi uroczystościami.

Druga operacja retoryki, zwana *dispositio*, zajmuje się ułożeniem w logiczny, uporządkowany sposób materiału, który został przygotowany w *inventio*. Na tym etapie dopiero przygotowuje się przemówienie, dzieląc je na podstawowe części. Arystoteles wyodrębnił cztery podstawowe części przemowy: *exordium*, *narratio*, *confirmatio* i *conclusio*. Oprócz części stałych istnieją także części ruchome, jak na przykład *digressio*, którą najczęściej umiejscawia się między *narratio* i *confirmatio*. Podobnie jak w przypadku *inventio*, również w *dispositio* istnieje podobny dwuczłonowy podział mający na celu poruszyć (odwołać się do uczuć) i przekonać (odwołać się do rozumu). Odwołanie się do uczuć jest głównie związane z *exordium* i *conclusio*; natomiast odwołanie się do rozumu z *narratio* i *confirmatio*. Zatem

we wstępie i zakończeniu przeważa *ethos* i *pathos*; natomiast w części dowodowej, tj. centralnej, *legos*. W skład *exordium* wchodzi *captatio benevolentiae*, której zadaniem jest wytworzenie przychylnego nastroju i skoncentrowanie uwagi odbiorców, oraz *partitio*, tj. plan, według którego będzie przebiegała mowa. Pierwszy element stał się jednym z najbardziej stałych w retoryce. We wstępie należy odwołać się do istoty przedmiotu, aby słuchacz mógł szybko zorientować się w temacie.

Drugą częścią *dispositio* jest *narratio*, której zadaniem jest przedstawienie „nagich” faktów, logicznie ze sobą powiązanych. Dwie charakterystyczne cechy *narratio* to suche przedstawienie faktów bez wdawania się w argumentację dowodową, oraz fakt, że ma być ona przygotowaniem do zasadniczej argumentacji, która ma miejsce w następnej części. Najlepsze przygotowanie ma miejsce wówczas, kiedy jego pełny sens nie jest jeszcze jasny, tzn., w którym dowody są zawarte jakby w zarodku. W *narratio* można wyróżnić dwa rodzaje elementów, tj. fakty i opisy. Fakty są związane z czysto chronologicznym następstwem (aspekt diachroniczny); opisy koncentrują się bardziej na wyglądzie rzeczy (aspekt synchroniczny). Bezpośrednio po *narratio* następuje *confirmatio*, którą w publikacjach naukowych nazywa się często *probatio*¹. W tej części zostaje ukazana wartość dowodów i różne rodzaje sztuki przekonywania słuchaczy. Dopiero teraz zostają podane argumenty opracowane w *inventio*. Wymienia się trzy elementy w ramach *confirmatio*. Pierwszym jest *propositio*, czyli związane przedstawienie kwestii podlegającej dyskusji; może ona mieć budowę złożoną. W związku z *propositio* dyskutowano, w którym miejscu winna się znajdować. Często występuje przed *narratio*. Drugim elementem jest *argumentatio*, czyli przedstawienie racji dowodowych poczynając od mocnych, poprzez słabe i kończąc na najsilniejszych.² Trzeci element, *altercatio*, był znany tylko w Rzymie. W końcowej fazie mowy wywijał się żywy dialog z inną osobą, przerywający monolog.

Conclusio, zwane także *peroratio*, jest ostatnią częścią *dispositio* i posiada dwa poziomy. Jeden jest związany z faktami, i tu nawiązuje się do części centralnej i dokonuje się podsumowania dowodzenia. Drugi poziom jest związany z grą na uczuciach słuchaczy i był mało rozpowszechniony w Grecji w przeciwieństwie do Rzymu, gdzie odgrywał ważną rolę. W *conclusio* przeważa, zgodnie z tym, co zostało wcześniej powiedziane, *pathos*.

Kolejną operacją po wynalezieniu argumentów i ich uporządkowaniu w logiczną całość jest *elocutio*. Jej zadaniem jest ubranie w sło-

¹ Por. H. Betz, *Galatians* (Hermeneia; Philadelphia 1979) s. 16nn.

² Zob. różne fragmenty argumentowania, w: M. Korolko, *Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny* (Wiedza Powszechna; Warszawa 1990) 86 nn.

wa tego, co zostało przygotowane dotychczas i można tu mówić o stylu. Jest to operacja, która odbywa się na poziomie zdania, tak jak *dispositio* jest operacją na poziomie całej mowy. Często znajomość retoryki ogranicza się dzisiaj wyłącznie do *elocutio*, co jest podyktowane wielkim zainteresowaniem związanym z figurami retorycznymi, którymi zajmuje się ta część retoryki.³ Główna uwaga w *elocutio* jest poświęcona gramatyce, syntaksom, doborowi słów. Zwraca się szczególną uwagę na jasność myśli oraz styl. Styl jest nie tylko kwestią estetyki, ale również perswazji. Stąd jego kluczowe znaczenie w ustaleniu *ethosu* mówcy i wytworzeniu *pathosu*, tj. odpowiedniego wrażenia u odbiorcy. *Elocutio* winna dopasować mowę do jej celu i okoliczności.

Ostatnie dwie operacje nie interesują nas do tego stopnia co poprzednie, gdyż są one związane wyłącznie z tekstami mówionymi. *Actio* koncentruje się na poprawnym wykonaniu przygotowanej mowy, zwracając uwagę na modulację głosu, dykcję, gesty czy przerwy. Natomiast zadaniem ostatniej operacji, *memoria*, jest proces zapamiętywania mowy, aby jej wykonanie było naturalne. Istniały różne techniki ułatwiające ten proces.

W ten sposób została w zarysie nakreślona teoria retoryki grecko-rzymskiej, której rozwój był długim i złożonym procesem. Nasza uwaga została skoncentrowana na trzech pierwszych operacjach, które dotyczyły nie tylko tekstów mówionych ale także pisanych. Jeżeli umieścimy pisma Nowego Testamentu w szerszym kontekście kulturowym, odkrywamy w nich elementy klasycznej retoryki. Od czasów Isokratesa retoryka jako teoria argumentacji zaczęła przenikać system edukacji i życie wyższych oraz średnich klas społecznych. Grecka edukacja i kultura stały się w I-szym wieku przed Chr. tym samym. Pod tym wpływem byli autorzy pism NT. Odwołując się w egzegezie NT do klasycznej retoryki trzeba pamiętać, że okoliczności społeczne, w jakich rozwijało się chrześcijaństwo nie odpowiadały okolicznościom trzech rodzajów mów: sądowym, deliberatywnym i demonstratywnym. Materiał znajdujący się w NT zawiera elementy z każdej z tych mów i byłoby błędem sądzić, że możemy znaleźć czyste formy. Trzeba raczej powiedzieć, że retoryka pierwszych chrześcijan miała charakter wysoce eklektyczny. Cechowało ją pomieszanie różnych form i strategii. Mack sądzi, że zasadniczo była to retoryka deliberatywna, którą cechowała „polityka” mająca na względzie przyszłość wspólnoty wierzących.⁴

³ Zob. K o r o l k o, *Sztuka retoryki*, 102nn.

⁴ B. L. M a c k, *Rhetoric and the New Testament* (Fortress Press; Minneapolis 1990) 35.

2. RETORYCZNA BUDOWA 1 KOR 1—4

Na wstępie zostanie przedstawiony ogólny schemat retorycznej argumentacji 1 Kor 1—4, a następnie każda z poszczególnych części zostanie dokładniej omówiona. Zgodnie z wyodrębnionymi przez Arystotelesa operacjami, schemat 1 Kor 1—4 jest teraz przedstawiony na poziomie *dispositio*:⁵

- Exordium (1,10—16)
 - a) Sytuacja: podziały (ww. 10—12)
 - b) Absurdalność zaistniałej sytuacji (ww. 13—16)
- Propositio (1,17)
 - Dwa tematy:
 - 1. Misja Pawła: głoszenie Ewangelii (w. 17a) → 3,5—4,17
 - 2. Mądrość słowa / krzyż Chrystusowy (w. 17b) → 1,18—3,4
- Narratio (1,18—3,4)
 - a) I-sza zasada: język krzyża (1,18—31);
Zastosowanie: Paweł w Koryncie (2,1—5)
 - b) II-ga zasada: mądrość Boża, objawiona przez Ducha (2,6—16)
Zastosowanie: Paweł w Koryncie (3,1—4)
- Confirmatio I (3,5—17)
 - 1) *Propositio* podporządkowane (w. 5)
 - a) Metafora uprawy (ww. 6—9)
 - b) Metafora budowania (ww. 10—15)
 - c) Obraz świątyni (ww. 16—17)
- Conclusio I (3,18—23)
 - a) Ostrzeżenie (w. 18a);
Podsumowanie drugiego tematu (ww. 18b—20)
 - b) Ostrzeżenie (w. 21a);
Podsumowanie pierwszego tematu (ww. 21b—23)
- Confirmatio II (4,1—13)
 - 2) *Propositio* podporządkowana (w. 1)
 - a) I-sza konsekwencja: apostoł musi być wierny (ww. 2—5)
 - b) II-ga konsekwencja: naśladowanie apostoła przez wspólnotę (ww. 6—13)
- Conclusio II (4,14—21)
 - a) Podsumowanie *Confirmatio II* (ww. 14—17)
 - b) Podsumowanie całości (ww. 18—21)

⁵ Zob. s. 1—2.

W powyższym schemacie zostały opuszczone pierwsze wiersze listu: pozdrowienie (ww. 1—3) i dziękczynienie (ww. 4—9). Zostały pominięte, ponieważ wprowadzają w cały list i nie stanowią całości tematycznej z omawianymi rozdziałami.

2.1 Exordium (1,10—16)

Pierwszym istotnym etapem każdej argumentacji, opartej na zasadach retoryki greckorzymskiej, jest *exordium*. Jak sam termin mówi, jest to forma wprowadzenia do przemowy czy tekstu pisanego. Do jego istoty należy pozyskanie uwagi odbiorcy i przedstawienie w ogólnym zarysie sytuacji, która jest problemem do rozwiązania. Na tym etapie argumentacji, „wejścia na scenę”, ma miejsce odwołanie się do uczuć odbiorców. Autor będzie starał się zaprezentować jako osoba wiarygodna i zdolna zaradzić trudnościom.

a) Zaistniała sytuacja (ww. 10—12)

Exordium rozpoczyna się krótkim upomnieniem apostoła, ale o najwyższym autorytecie, ponieważ dokonywanym „... w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa” (w. 10). Powodem takiego upomnienia jest zaistniała we wspólnocie sytuacja rozłamów. Grecki termin *schismata* (w. 10) w liczbie mnogiej, występujący tylko jeden raz w pierwszych czterech rozdziałach, znacząco sytuację wewnętrznych podziałów. Dokonały się na tle przynależności do różnych głosicieli słowa Bożego: „Ja jestem Pawła, a ja Apollosa; ja jestem Kefasa, a ja Chrystusa” (w. 12). Nienormalność tej sytuacji zostaje wykazana w następnych wierszach.

b) Absurdalność zaistniałej sytuacji (ww. 13—16)

Paweł odwołuje się do absurdu, który najdobitniej uświadamia anormalność tego, co się stało: *memeristai ho Christos* (Czyż Chrystus jest podzielony?) (w. 13). Jest to retoryczne pytanie, które pociąga za sobą całą serię pytań,⁶ i domaga się negatywnej odpowiedzi. Termin sugeruje rozczłonkowanie, ale nie jest pewne, czy autor ma tutaj na myśli samego Chrystusa czy Kościół. Absurdalność sporów i rozłamów wśród Koryntian oddają dalsze pytania: „Czyż Paweł został za was ukrzyżowany? Czyż w imię Pawła zostaliście ochrzczeni?” (w. 13). Nienormalność zaistniałej sytuacji jest jednoznacznie stwierdzona.

2.2 Propositio (1,17)

Propositio jest zwięźle sformułowaną kwestią, która zostanie poddana dyskusji. Właściwe określenie *propositio*, czyli tezy, której będzie

⁶ G. D. Fee, *The First Epistle to the Corinthians* (NICNT; Michigan 1987) 60.

dowodził autor, odgrywa kolosalne znaczenie w zrozumieniu tekstu. Może ona przybrać formę złożoną, ale nie aż do tego stopnia, że odbiorca nie będzie więcej w stanie uchwycić jej istoty. W 1 Kor 1—4 *propositio* stanowi w. 17: „Nie posłał mnie Chrystus, abym chrzczył, lecz abym głosił Ewangelię, i to nie w mądrości słowa, by nie zniweczyć Chrystusowego krzyża”. Ma ona złożoną formę, w której należy wyodrębnić dwa człony, które będą kolejno traktowane przez autora:

a) *Misja Pawła: głoszenie Ewangelii (w. 17a)*

Pierwsza część *propositio* dotyczy misji apostoła, której pierwszorzędym celem jest przepowiadanie Ewangelii, a nie chrzczenie nawróconych. Ten temat zostanie podjęty i rozwinięty w 3,5—4,17, z dwiema podporządkowanymi tezami (*propositio*) w 3,5 i 4,1. Charakterystyczną cechą każdej *propositio* jest to, że, postawiona w niej kwestia, musi być podjęta w kolejnych wierszach. Ma to miejsce w przypadku drugiego członu, który zostaje rozwinięty jako pierwszy. Takie postępowanie jest naturalnym zjawiskiem w retoryce, gdzie ostatni z sygnalizowanych tematów, jest pierwszym podejmowanym.⁷

b) *Mądrość słowa / krzyż Chrystusowy (w. 17b)*

Drugą kwestią w *propositio*, która ma być poddana dyskusji, jest napięcie między mądrością słowa a krzyżem Chrystusowym. Ten temat zostaje od razu podjęty w następnych wierszach i rozwinięty w 1,18—3,4, co pozwala uznać 1,17 za *propositio*. Pojawia się tutaj po raz pierwszy termin *sophia*, który będzie występował z dużą częstotliwością w 1,18—3,4 (14x), podczas gdy tylko jeden raz w rozwinięciu pierwszego członu *propositio* (3,5—4,17). W w. 17 *sophia* występuje bez rodzajnika, co każe sądzić, że Paweł nie ma na myśli własnych słów czy przepowiadania, ale przepowiadanie, które było dziełem Koryntian. Mógłby to być ukuty przez nich slogan.⁸ Niewłaściwe zrozumienie mądrości leży u podstaw powstałych rozłamów. Reasumując: *propositio* zapowiada dwa tematy, które zostaną rozwinięte, poczynając od drugiego.

2.3 Narratio (1,18—3,4)

Narratio przygotowuje główną część dowodową, jaką jest *confirmatio*. W *narratio* autor nie wdaje się jeszcze w argumentację dowo-

⁷ Zob. temat „miłosierny i wierny arcykapłan” (Hbr 2,17) rozwinięty w 3,1—4,14 (wierny) i w 4,15—5,10 (miłosierny), oraz tematy „wydoskonalony”, „sprawca wiecznego zbawienia” i „ogłoszony arcykapłanem” (5,9—10), które autor listu zaczyna omawiać od ostatniego (A. Va i h o y e, *La structure littéraire de l'épître aux Hébreux* (Paris 1976) 35 i 114nn).

⁸ F. W. Grosheide, *Corinthians* (NICNT; Michigan 1953) 40.

dową. Do jej istoty należy przedstawienie logicznie ze sobą powiązanych elementów, faktów i opisów. W 1,18—3,4 opisy i fakty przeplatają się w dwuetapowej *narratio*. Po opisie dwóch zasad (1,18—31; 2,6—16), apostoł odwołuje się do konkretnych sytuacji z jego działalności w Koryncie (2,1—5; 3,1—4).

a) *Pierwsza zasada: język krzyża (1,18—31)*

Narratio następuje bezpośrednio po *propositio* w 1,17. Pierwszy wiersz *narratio*: „Nauka krzyża głupstwem jest bowiem dla tych, co idą na zatracenie, mocą Bożą zaś dla nas, którzy dostępujemy zbawienia” (w. 18), może być uznany za podporządkowaną *propositio*. Nawiązuje ona bezpośrednio do drugiego członu *propositio*, który ukazuje kontrast między mądrością słowa a krzyżem Chrystusowym. Ta myśl zostaje od razu podjęta i rozwijana. Paweł propaguje zasadę głoszenia nie uczonych słów, ale mądrości krzyża, głosząc Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego. Koryntianie, którzy sądzili, że Ewangelia jest formą *sophia*, powinni spojrzeć na jej przesłanie, w którego sercu jest ukrzyżowany Chrystus (ww. 18—25), oraz na samych siebie, jej odbiorców (ww. 26—31). Któż z owych mądrych szczyliłby się nauką krzyża? Któż patrząc na nich mógłby powiedzieć, że są oni nowym ludem Bożym? ⁹

Zastosowanie: Paweł w Koryncie (2,1—5)

Przedstawiona zasada znajduje potwierdzenie w postawie Pawła, który, będąc pośród nich, tak właśnie postępował. Nie głosił im pięknej filozofii, ale Chrystusa ukrzyżowanego. Sam był słabym mówcą. Tym, co sprawiło zatem, że uwierzyli, nie była jego elokwencja, ale moc Boża.

b) *Druga zasada: mądrość Boża, objawiona przez Ducha (2,6—16)*

Druga zasada odsłania prawdziwą mądrość, którą jest Boża mądrość. Została ona objawiona przez Jego Ducha. Nie ma ona nic wspólnego z mądrością tego świata. W dotychczasowym użyciu terminu *sophia* przeważało zdecydowanie negatywne znaczenie. Powoli jednak dokonywało się przejście od filozoficznej, retorycznej koncepcji mądrości do zbawczej mądrości. Prawdziwej mądrości nie znajdzie ten, kto poszukuje greckiej *sophia*, ale kto posiada Ducha.

Zastosowanie: Paweł w Koryncie (3,1—4)

Również druga zasada znajduje potwierdzenie w praktyce. Paweł odwołuje się do swego pobytu pośród Koryntian, którzy postępowali

⁹ Fee, *Corinthians*, 67.

jak ludzie cielesni, a nie duchowi. Skoro działanie Ducha nie uwidacznia się w nich w dalszym ciągu, nie została im jeszcze objawiona Boża mądrość. Potwierdzają to ciągłe spory, do jakich między nimi dochodzi.

2.4 Confirmatio I (3,5—17)

Confirmatio, zwana również *probatio*, jest największym etapem argumentacji. Dopiero teraz zostają przedstawione dowody zgromadzone w *inventio*, poczynając od mocnych, poprzez słabe i kończąc na najsilniejszych. Ta część argumentacji ma charakter rozumowy i dokonuje się przez indukcję lub dedukcję. W przypadku 1 Kor 1—4 sytuacja nieco się komplikuje, ponieważ *confirmatio* jest dwuetapowa (1) i (2), i po każdej następuje *conclusio*.

1) *Propositio* podporządkowana (w. 5)

W zakończeniu *narratio* (3,3—4) Paweł powraca do tematu z *exordium*, gdzie została nakreślona sytuacja sporów i podziałów. *Confirmatio* zaczyna się dwoma pytaniami: „Kimże jest Apollos? Albo kim jest Paweł?”, które wynikają z ostatnich słów *narratio*. Odpowiedź na te pytania jest pierwszą podporządkowaną *propositio* w *confirmatio*, mówiąca, że głosiciele Ewangelii są „sługami, przez których uwierzyliście według tego, co każdemu dał Pan”. Za pomocą trzech obrazów apostoł będzie usiłował dowieść, że głosiciele Ewangelii są jedynie narzędziem w rękę Boga dla dobra wspólnoty.

a) *Metafora uprawy* (ww. 6—9)

Obraz uprawy dowodzi dobitnie, że głosiciele Ewangelii są tylko sługami na Bożej roli. Bóg wyznacza im pracę i zapłatę, ale wzrost i obfity plon jest Jego dziełem. Apostołowie są pomocnikami Boga, wykonując w Kościele różne zadania. Chlubienie się sługami jest zatem ze strony Koryntian szaleństwem.

b) *Metafora budowania* (ww. 10—15)

Już w końcowej części w. 9 zostaje zasygnalizowany nowy obraz. Metafora wznoszenia budowli nie jest jednak skierowana do Koryntian, ale do głosicieli słowa, i to szczególnie tych, którzy są odpowiedzialni za jego głoszenie w Koryncie.¹⁰ Paweł ostrzega ich, że nie mogą położyć innego fundamentu, niż ten, który już został położony, a którym jest Jezus Chrystus (w. 11). Wznoszenie musi być świadome i przeopjone troską.

¹⁰ Fee, *Corinthians*, 128.

c) *Obraz świątyni (ww. 16—17)*

To ostatni z obrazów, na jaki powołuje się Paweł w pierwszej części swej argumentacji. Obraz świątyni, czyli budowli, wynika z poprzedniej metafory, ale ukazuje nową prawdę — prawdziwą naturę kościoła w Koryncie. Nie jest to zwykła budowla, jak w poprzednim obrazie, ale budowla, w której zamieszkuje Bóg. Kościół w Koryncie jest Bożą świątynią. Kto zatem zniszczy świątynię Boga, tego zniszczy Bóg. *Confirmatio I* kończy się najmocniejszym dowodem, zawierającym dużą dozę *pathos'u*.

2.5 *Conclusio I (3,18—23)*

Conclusio, zwana także *peroratio*, jest ostatnią częścią przemowy. Jej zadaniem jest podsumowanie dotychczasowej argumentacji (*logos*), oraz dotarcie do uczuć słuchaczy (*pathos*). W *conclusio I* dochodzi mocniej do głosu *logos*. *Conclusio* musi być też zwięzła, jak ma to miejsce w 3,18—23. W naszym przypadku podsumowanie dokonuje się w dwóch etapach, w związku z dwoma tematami zapowiedzianymi w *propositio*. Każde podsumowanie jest poprzedzone ostrzeżeniem.

a) *Podsumowanie drugiego tematu (ww. 18—20)*

Drugi temat *propositio* był pierwszym podjętym w dyskusji. Pełni on zadanie przygotowawcze względem pierwszego tematu. Podsumowanie tematu mądrości słowa i Bożej mądrości jest poprzedzone ostrzeżeniem: „Niechaj się nikt nie łudzi!” (w. 18a). Apostoł napomina, że kto się uważa za mądrego na tym świecie, musi dopiero osiąść prawdziwą mądrość: „Mądrość bowiem tego świata jest głupstwem u Boga” (w. 19). W ten sposób nawiązuje się wyraźnie do tematu zapowiedzianego w *propositio* (1,17b) i traktowanego w *narratio*.

b) *Podsumowanie pierwszego tematu (ww. 21—23)*

Pierwszy temat *propositio* dotyczy głosicieli Ewangelii. Zostaje on podsumowany ponownie po krótkim ostrzeżeniu, które go sygnalizuje: „Niech się przeto nie chełpi nikt z powodu ludzi!” (w. 21a). Wszyscy głosiciele słowa, jak Paweł, Apollos, czy Kefas, są jedynie sługami i razem z Koryntianami należą do Chrystusa, a Chrystus do Boga. W podsumowaniu głównego tematu argumentacji, traktowanego w *confirmatio I*, zostaje zastosowana gradacja, która wywiera większe wrażenie na odbiorcy.

2.6 *Confirmatio II (4,1—13)*

Może dziwić fakt, że po podsumowaniu obu tematów zapowiedzianych w *propositio*, następuje kolejna *confirmatio*. Można ją uważać

za praktyczne odniesienie do tego, co zostało wykazane dotychczas. Wcześniej zostały określone relacje głosicieli Ewangelii ze wspólnotą. Teraz mówi się o relacjach między apostołem a Chrystusem/Bogiem.¹¹

2) *Propositio* podporządkowana (w. 1)

Ta druga podporządkowana *propositio* stoi w relacji do pierwszej w 3,5, gdzie była mowa o tym, że głosiciele Dobrej Nowiny są sługami Boga, dzięki którym Koryntianie uwierzyli. Teraz do tej idei zostaje dorzucona w odniesieniu do misji ewangelizacyjnej idea gospodarstwa domowego. Apostołowie są w nim zarządcami: „Niech więc uważają nas ludzie za sługi Chrystusa i za zarządzających (*oikonomous*) Bożymi tajemnicami”. Pociąga to za sobą dwie konsekwencje:

a) *Pierwsza konsekwencja: wierność apostoła (ww. 2—5)*

Apostoł jest sługą i podlega osądowi. Zatem musi być wierny. Te dwa wątki, bycia sługą i czekającego osądu, zostały już poruszone wcześniej, w 3,5—9 i 3,13—15. Koryntianie mają uważać Pawła i Apolosa za sługi Boże. Zatem osąd głosicieli słowa należy nie do nich, lecz do Boga, którego są sługami.

b) *Druga konsekwencja: naśladowanie apostoła w jego wierności przez wspólnotę (ww. 6—13)*

W ww. 6—13 uderza mocne przeciwstawienie dumy Koryntian i słabości apostoła. Ten fragment zamyka w ww. 11—13 lista udrek znoszonych przez głosicieli słowa. Jest ona posunięta aż do punktu „unicestwienia” samego siebie: „Staliśmy się jakby śmieciem tego świata i odrazą dla wszystkich aż do tej chwili” (w. 13b). W ten sposób posiadli Bożą mądrość dzięki Duchowi. Koryntianie, jeżeli chcą osiąść prawdziwą mądrość, winni naśladować tych, którzy głosili im Ewangelię.

2.7 *Conclusio* II (4,14—21)

Tych osiem wierszy stanowi doskonale zakończenie argumentacji. *Conclusio* II jest podsumowaniem *confirmatio* II i stanowi także zakończenie dla całej argumentacji w 1 Kor 1—4. Dlatego wyróżnimy w niej dwie części (ww. 14—17 i 18—21). Jeżeli w *conclusio* I przeważał *logos*, w *conclusio* II przeważa *ethos* i *pathos*. Jest to podyktowane odmiennym charakterem obydwu *confirmatio*. Skoro druga

¹¹ Zob. Fee, *Corinthians*, 156.

z nich ma charakter praktycznego odniesienia, w jej podsumowaniu musi przeważać aspekt psychologiczny.

a) *Podsumowanie confirmatio II (ww. 14—17)*

Przed podsumowaniem całości Paweł odnosi się najpierw do 4,1—13, gdzie poruszył kwestię wierności apostoła Dobrej Nowiny i konieczność naśladowania go przez wspólnotę wierzących. Znajduje to odbicie w podsumowaniu tej kwestii, gdzie przypomina im, że jest dla nich jak ojciec, dlatego winni go naśladować: „...bądźcie naśladowcami moimi!” (w. 16b). Aby mogli go naśladować, muszą znać dobrze „jego drogę”. Jest to powodem wysłania do nich Tymoteusza, który ma im przypomnieć jego drogi w Chrystusie i to, czego wszędzie naucza (w. 17).¹²

b) *Podsumowanie całości (ww. 18—21)*

Dopiero teraz ma miejsce podsumowanie całości, czyli argumentacji mającej początek w 1,10. Paweł zapowiada swoje rychłe przybycie do Koryntu, wówczas będzie mógł zmierzyć się osobiście z tymi, którzy się przechwalają. Nie będzie zważał na ich słowa, ale na czyny (w. 19), ponieważ królestwo Boże przejawia się nie w słowie, ale w mocy (w. 20). Widać dwukrotnie, w ww. 19b i 20, mocne przeciwstawienie terminów *logos* i *dynamis*. Odsyłają nas one do *propositio*, która zapowiada temat mądrości słowa (*sophia logou*) i krzyża Chrystusowego (*ho stauros tou Christou*) (1,17b), który jest mocą Bożą (*dynamis Theou*: ww. 18.24) i mądrością Bożą (*sophia Theou*: w. 17a). W ten sposób zostaje dotknięty także drugi temat *propositio* (w. 17a). Królestwo przejawia się w mocy Bożej, która działa w głosicielach Ewangelii, którzy ze swej strony są tylko narzędziem w ręku Boga (3,5nn.). Głupotą jest wywoływać kłótnie i podziały z ich powodu. Zatem, winny czym prędzej ustać.

Pierwsze cztery rozdziały 1 Kor należą do tych fragmentów Nowego Testamentu, które najbardziej nadają się do retorycznej analizy. Do takiego schematu argumentacji mogła skłonić autora zaistniała w Koryncie sytuacja. Skoro Koryntianie odwoływali się do idei *sophia* i kładli nacisk na formę przepowiadania, Paweł, choć głoszący naukę krzyża, daje im próbkę własnych umiejętności, w niczym jednak nie przedkładając formy nad treść.

¹² Por. H. Conzelmann, *1 Corinthians* (Hermeneia; Philadelphia 1975) 92.